

Kompoziční principy

(...)

Řepa je tak veliká,
dědek tahá, naříká.
Bábě už je dědka líto:
„Tak my jdeme, ty nenasyto!“

Chytli se a tahají,
dědek řepy,
bába dědka,
vnučka báby,
táhnou... táhnou...
nevytáhnou.

„Pomoz, pejsku, kočičko!“

„Haf, haf, ale za kus kosti!“

„Mňau, mňau, ale za mlíčko!“

„Dobrá, dám vám do sytosti!“

Drží se a tahají,
dědek řepy,
bába dědka,
vnučka báby,
pejsek vnučky, kočka pejška,
táhnou... táhnou...

nevytáhnou.

Kočka volá myš:
„Poběž, myško, pomoz nám!“

„Ty mě, kočko, sníš!“

„Já už myši nechytám.“

Drží se a tahají,
myška kočky,
kočka pejška,
pejsek vnučky,
vnučka báby,
bába dědka,
dědek řepy,

táhnou... táhnou...

pěkně v řadě,
a vtom řepa – rup,
vyletí jak zub!

Všichni leží na hromadě. (...)

František Hrubín: Pohádka o veliké řepě

**„Byl jednou jeden pán a ten měl
doma sovu;
ta sova měla kukadla,
jako by mu z oka vypadla.“
„A co dělala ta sova?“
„Kuk na toho pána!“
„A co udělal ten pán?“
„Kuk na tu sovu!“
„A jak to bylo dál?“
„Tak já to povím znovu:
Byl jednou jeden pán a ten měl
doma sovu;
ta sova měla kukadla,
jako by mu z oka vypadla.“
„A co dělala ta sova?“
„Kuk na toho pána!“
„A co udělal ten pán?“**

**„Kuk na tu sovu!“
„A jak to bylo dál?“
„Tak já to povím znovu:
Byl jednou jeden pán a ten měl
doma sovu;
ta sova měla kukadla,
jako by mu z oka vypadla.“
„A co dělala ta sova?“
„Kuk na toho pána!“
„A co udělal ten pán?“
„Kuk na tu sovu!“
„A jak to bylo dál?“
„Tak já to povím znovu:
Byl jednou jeden pán
– a dál vyprávěj sám!“**

Zuzana Nováková: Džbánek pohádek

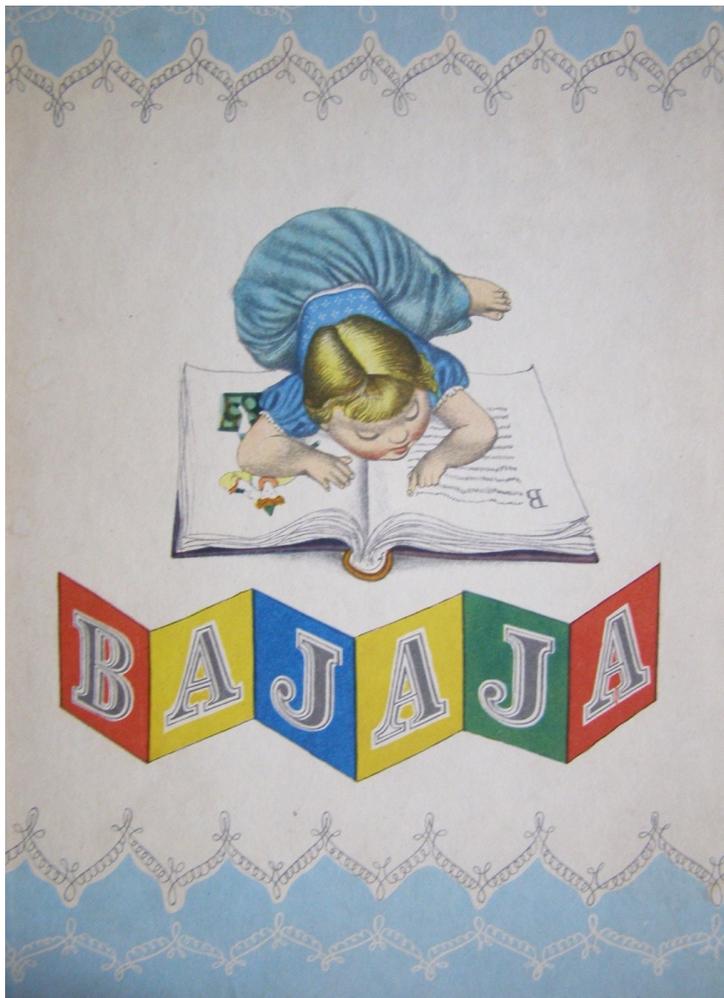

*Jan Čarek: Ráj domova
Ilustrace Adolf Zábranský*

MUCHOMŮRKA

V černém lese zvaném Hůrka
červená se muchomůrka,
červená se panenka,
že jí kouká sukénka,
červená se, moc se stydí,
že ji soused hříbek vidí.

**Je plná vesna.
Kdo to tak zvučí? Včely z česna.**

**Je plné léto.
Kdo to tak křičí? Rorejs je to.**

**Je podzim plný.
Kdo to tak tichne? Mlhy a vlny.**

**Je plná zima.
Kdo to tak mlčí? Sníh, který dřímá.**

*Vladimír Holan: Bajaja
Ilustrace Jiří Trnka*

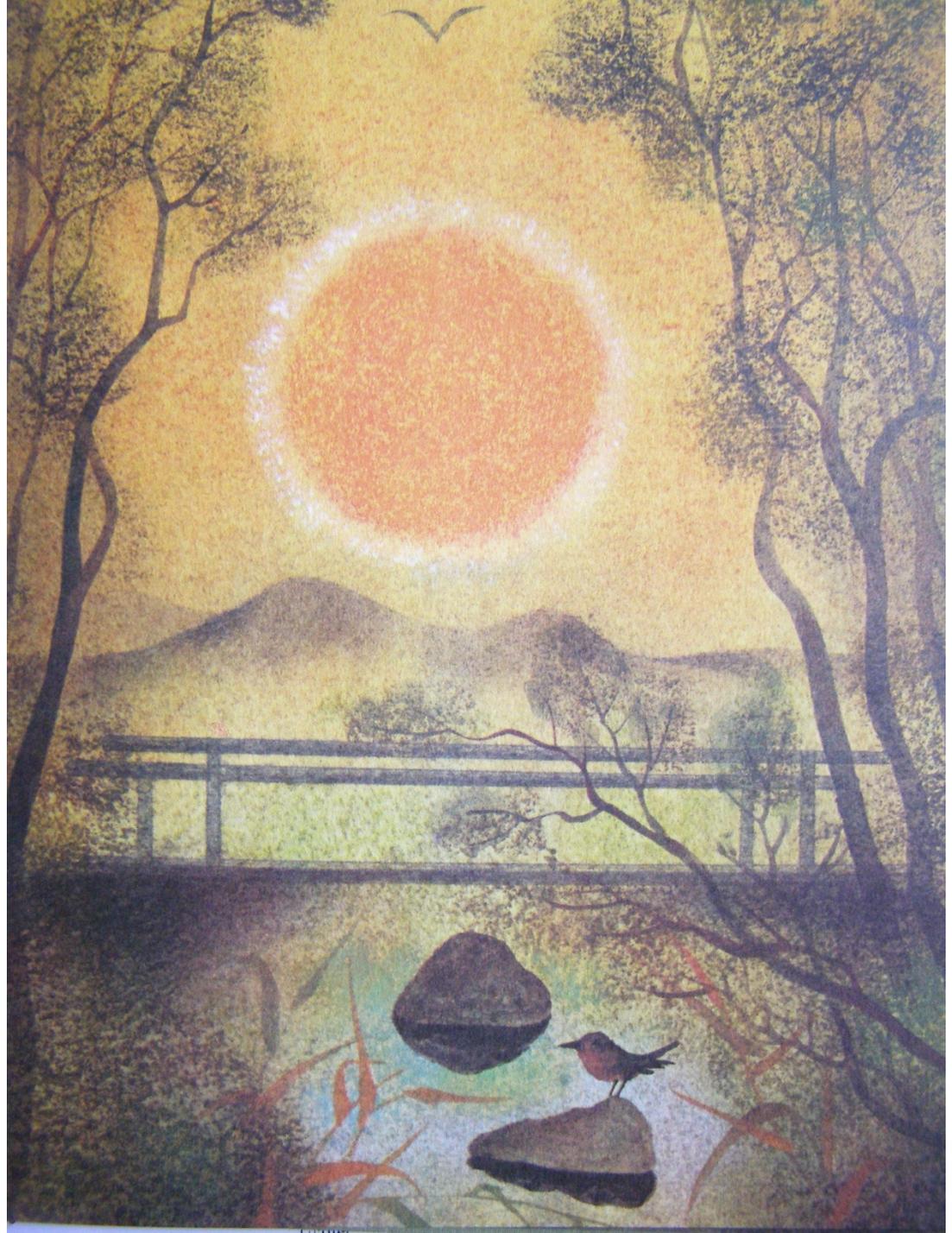
Uspávanka s počítáním ovcí

A když se ti nechce spát,
budem ovce počítat,
šly přes lávku,
pod ní kámen,
v dlouhé řadě za beranem.

Pasáček na břehu stál,
on ty ovce počítal,
a když nepřišlo k nám spaní,
pomůžem mu v počítání.

První, to byl v řece kámen,
beran druhý,
za beranem
následují ovce hned,
jedna, dvě, tři, čtyři, pět.

Potom šest a sedm, devět,
aby nesežral nás medvěd,
až ty ovce budem pást.
Ještě dvě a jedenáct
oveček přes lávku přešlo.
Pasáček jak rybář veslo
držel v ruce dlouhý bič,
půl dne bylo málem pryč.

A tak radši zavři očka,
pasáček u vrátek počká,
co je u nich klika zlatá,
a až přijde na jehňata,
to už bude hnedle ráno.
Jestli spíš, tak řekni ANO,
jestli nespíš, řekni NE.

A když se ti nechce spát,
budem ovce počítat,
černé ovce a ty bílé,
ať nám není dlouhá chvíle.

Už jsme spočítali kámen,
ovce, co šly za beranem,
a ještě pořád za ním jdou
a stále nejsou za vodou.

Už i ovečky se ptají,
kdypak usneš, cupitají
přes ten mostek,
přes ten kámen,
na druhý břeh za beranem.

Ale že je lávka úzká,
prkna zablácená, kluzká
a pod lávkou voda hrne,

ovečky jdou opatrně,
vždycky dvě a dvě a dvě,
rozvážně a bedlivě.

Pasáček má hrozný hlad,
u maminky byl by rád,
motýl kolem lávky lítá,
on se k smrti upočítá.

A když nemůžeme spát,
pomůžem mu počítat
ovečky a zlaté zvonce,
ať se dopočítá konce.

Jedna, dvě, tři, čtyři, pět,
ale teď už naposled,
pět a šest a taky devět,
aby nesežral nás medvěd,
on by třeba hrozně rád.
Pasáček chce taky spát.

Dopočítáme to ráno
a teď spi a řekni ANO.

*Jan Skácel: Uspávkanky
Ilustrace Ota Janeček*

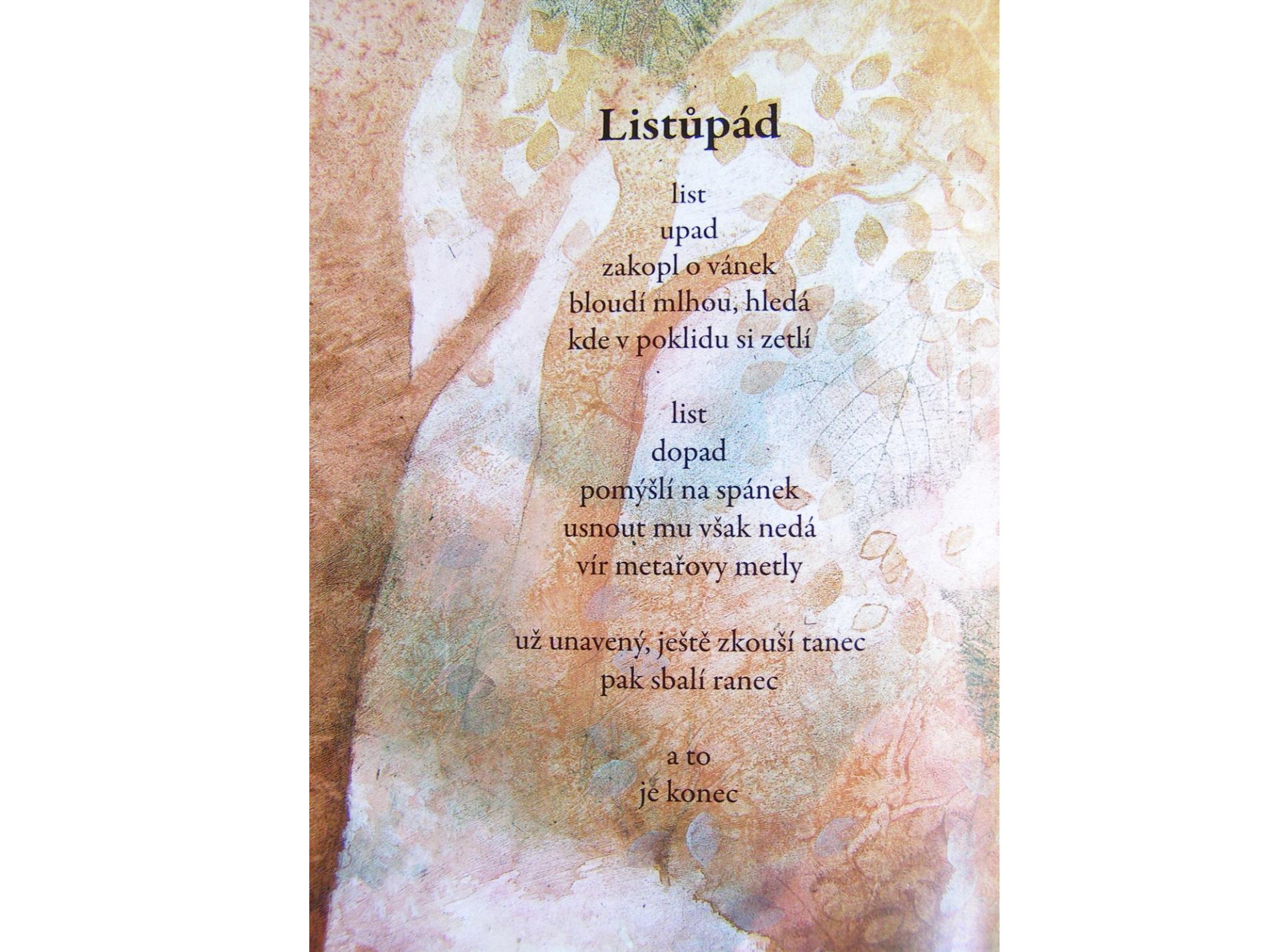
Motiv

Radek Malý

Listonoš vítr

Ilustroval Pavel Čech

Listůpád

list

upad

zakopl o vánek

bloudí mlhou, hledá

kde v poklidu si zetlí

list

dopad

pomýšlí na spánek

usnout mu však nedá

vír metařovy metly

už unavený, ještě zkouší tanec

pak sbalí ranec

a to

je konec

Listonoš vítr nosí listy,
jež adresáta nemají,
a tak je chytám... přečíst místy
se dají, místy nedají...

V kočárku miminko mi dřímá,
v podvečer krásné podletí.
Přes keře křoví ptá se zima,
kdy čápi letos odletí?

Proč krmítka se prázdná zdají?
Ne všichni ptáci odletí.
Ne všichni ptáci zůstávají.
Zůstaňte! Aspoň v paměti...

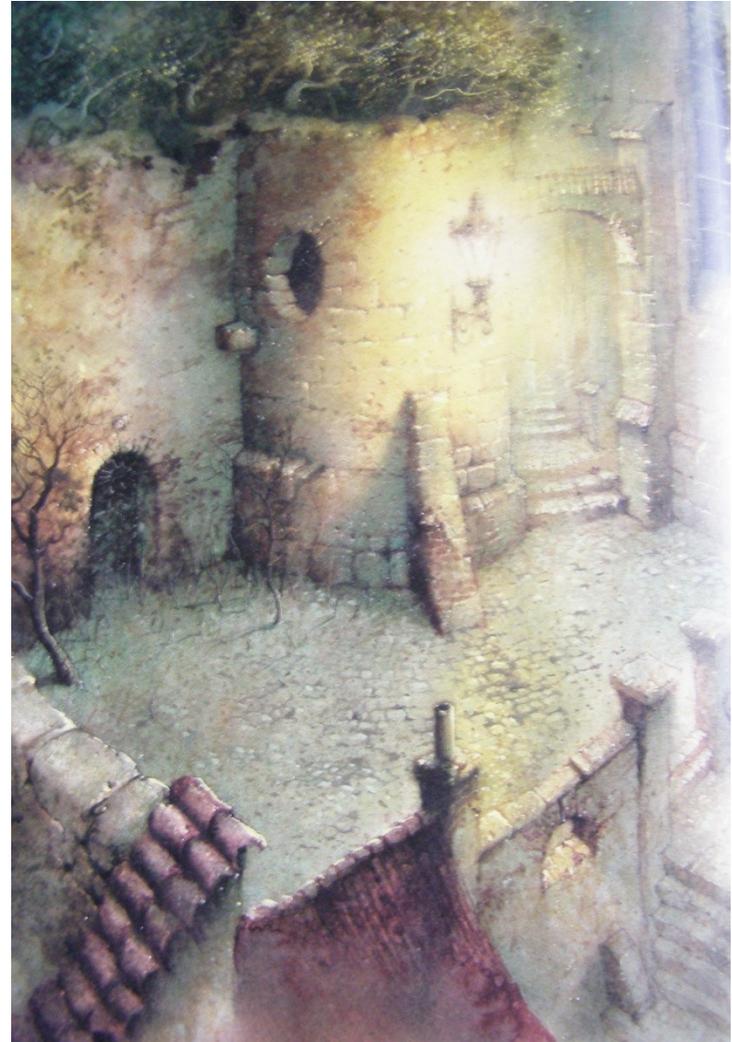
Listonoš vítr... dlouhá psaní
posílám vzhůru po dracích,
Odpověď? Dlouze čekám na ni.
Draci se smějí v oblacích.

Zubaté slunce zebou prsty,
pán bafá, ale nekřeše
a vrabčáci se choulí v hrsti
a holubové na střeše.

Čách do kaluže, ať to šplíchá
na sochu paní hraběnky!
Je jak ty – nikam nepospíchá
a oba máte pláštěnky.

Prostor

Pavel Čech: O zahradě

V zahradním domku prý
bydlel starý hodinář, který
sestrojil hodiny zastavující
čas. A Františkův kamarád
Jirka přísahal, že v zahradě
každé hodiny přestanou tikat,
a když nad městem sněží, za
zdmi zahrady zrají jablka.

Jiný kluk tvrdil, že na konci zahrady je jezírko a v něm žije velryba. Četl o tom v jedné obrázkové knížce.

Jednou měl František podivuhodný sen. V zahradě zakotvila úžasná loď. Plachty se jí napínaly, lodní zvon zvonil a najednou byla celá zahrada velkou kamennou lodí plující po zvlněných střechách starého města. Jak moc si přál dostat se do zahrady! Zažít nějaké z těch báječných dobrodružství čekajících jistě za zdí. Ta ale byla vysoká a branku hlídal starý zámek.

Prodral se hustým trnitým křovím. Stál na rozbahněném paloučku. Mezi stromy prosvítala šedá barva zadní zdi zahrady a jakéhosi nízkého stavení s rozbitými okny. Tlející listí zplaněných stromů se pokrývalo padajícím bílým tichem. Zamrazilo ho. Byla to jen obyčejná stará zahrada. Podíval se na hodinky, vlak odjíždí za chvíli. Vyšel ven. – Ve staré lucerně beze skel smutně zaskučel vítr. František se už neohlédl.

Slunce vykouklo z mraků a jeho paprsky naplnily zahradu zvláštním světlem. V zelenavém šeru jako by zahlédl dva páry oranžových očí a odněkud z hlubin zahrady zaslechl lodní zvon. Ani si nevšiml, že hodinky na jeho ruce přestaly tikat. Zarostlá cesta se ztrácela kdesi v dálce, vzduch zavoněl kouzlem a kvetoucími jabloněmi.

Expozice

Karel Dvořáček: Stará píseň

Tenkrát, když se nebe otevřelo a shodilo spoustu myší a deště, když bylo na zemi náraz tolik vody, že ohrozila všechno živé a po dlouhé dni se pak valily její kalné proudy z hor do údolí a z údolí do širých rovin na dolinách, když ta voda rvala černou prst polí až po žlutici, žlutici vybírala až do šterku, šterk a písek přesypávala a přenášela jako hračku a sornicí, slínem, šterkem a pískem ničila všechno, co tam vyrostlo ze semene anebo z přičinění lidí i zvířat, tenkrát zápasila hrůza lidí s pohromou, jedni na oschlé zemi, druzí na prámech, převozníci na svých loďkách uprostřed dravého proudu. Tenkrát běželo podél vylité řeky děcko za kousíčkem dřeva, s nímž si hrálo, když na okamžik zapomnělo na boží dopuštění kolem sebe.

Tenkrát viděli ožebračení nuzáci, jak šeredné obludy vyvstaly z vody, vrhly se na jejich příbytky a bez námahy a bez ohledů všechno rozkradly, zatímco oni bezradně pobíhali, zmateni tím, že jistota domova, rodiny a vůbec všeho a pro všechny příští dni je tatam. Převozník zakusil nepochopitelnou věc, jak jeho člun přeplněný lidmi, náhle se rozpadl v takřka úplné tišině, ač si vyvzdoroval cestu strašlivým nebezpečím proudů a vírů. Jak kdosi hrozivý táhl k bahnitému dnu lidí, kteří důvěřovali svému převozníkovi jako on důvěřoval dobrému člunu.

Prožil hrůzu ze smrti v kalné vodě a zoufalost námahy a úsilí dostat se alespoň sám na suchou zemi dříve, než ten tajemný za ním bude hotov s nezachráněnými.

Tenkrát poznali ochuzení lidé, že voda sama o sobě nemůže vědět, co máš nejraději a co nejtíže oželiš, že voda sama o sobě jim nemohla vzít i to poslední a s tím třeba lidský věk těžké roboty i lásky (vždyť přece voda nemá rozum), že to všechno způsobil někdo s rozumem krutým a nelidským, že někdo v ní a za ni jí dal tu zběsilost a sílu. A lidé pocítili velikou hrůzu a bázeň před pánem vod a naprostou bezmocnost lidí s holýma rukama; sotva pak pookřáli, byli jati touhou zabránit pro příště takové spoušti.

Od té doby věděli lidé z dolin, že Vodník má tělo jako oni, že on vládne vodami, proto mu házeli na klidnou hladinu tůní i do stříbra proudů věnce z rostlého kvítí a pecny chleba a prosili ho, aby jejich

dary milostivě přijal, opět se jim naklonil, dal bezpečí rodinám i chatám a zavlažoval záhony zvolna a opatrně, jak potřebuje pohanka i obilí. Od té doby si o něm povídali a místy dosud povídají příběhy, jimž dnešek těžko uvěří.

Jezírek a rybníků pod haldami dále ubývalo a v těch, které zbyly, nedalo se žít. I putovali staří Vodníci na vršky kopců a do trní a bodláčí podél cest, tam se přikrčili a zvedli ruce nad hlavu. Zavál vítr. Zvedli ruce podruhé a přivalila se těžká mračna. A když potřetí, otevřelo se nebe a blesk ty starce sežehl a proměnil v obláček páry. Jiní, ještě starší, čekali na bouři a pak se s tichým zaúpěním svěřovali jejímu ohni.

Ale mladí, kteří ještě dohromady nic nezkusili, ti nechtěli umírat, nýbrž žít a žít a někde v pokoji se radovat z tohoto světa. I táhli proto s chechtavými racky a šedými kačicemi daleko a daleko a tam hledali a našli zapadlá místa a v nich tůně tiché a spanilé jako dívčí oči, které se poprvé něčemu podivily a jsou právě v tom čistém úžasu dvojnásob krásné a šťastné.

Jurij Brězan: Čarodějný mlýn

Kdosi jde širou krajinou, zda je mladý nebo starý, nelze zatím rozeznat, je ještě příliš daleko.

Zdá se, že je hubený; kdo však není v těchto dobách hubený?

Zeptá-li se ho někdo, odkud jde, ukazuje rukou za sebe: tam odtud.

Zeptá-li se ho někdo, kam jde, máchne rukou před sebe a řekne: tam.

Nyní už vidíme, že je mladý.

Chlapec, je mu snad patnáct, snad sedmnáct let. Může být i starší. Cožpak je možné přesně určit věk někoho, kdo na otázku po otci a po matce odpovídá jen pokrčením ramen, jen širokým, bezradným pohybem ruky?

Někteří lidé si jeho odpověď vykládají tak: rodiče jsou někde v kraji. Jiní zase: žijí někde v nouzi. Je to jedno a totéž. Nikoho ani nenapadne myslet si: tam nebo tam žijí šťastní. Jeden sedlák, který se za chlapcem dívá, prohodí: Možná že je to Krabat!

Krabat, o kterém si lidé vyprávějí mnoho podivných věcí. Jednou prý spadl z nebe kámen právě na vrchol velké Hory bájí a roztříštil se. Z úlomků vystoupil Krabat, a tak přišel na svět. A jednou prý zase vyletí kámen k nebi a v tom kameni bude Krabat. Mezitím však, než se to stane, bude Krabat člověkem a vykoná činy, které jsou mu na světě určeny. Zatím však nikdo neví, jaké činy to jsou, které má vykonat.

*Kdosi jde širou krajinou, zda je starý
nebo mladý, nelze určit,
třebaže je docela blízko.*

Možná že je to Krabat.

*Krabat, o kterém vypráví pověst: Jednou spadne z nebe kámen a roz-
tříští se. Z úlomků vystoupí Krabat a vkročí do světa. Jednou vyletí kámen
k nebi a v tom kameni bude Krabat. Mezitím však bude Krabat člověkem a vy-
koná činy, které jsou mu na světě předurčeny.*

Ví však někdo, co je člověku předurčeno?

*Snad jenom tolik, že svoje Odkud a Kam umí nazvat jménem a že to
jedno je za ním a to druhé před ním.*

Vypravěč

Lasse Borse Lisa

Olle Anna Britta

Ilustrace
Helena Zmatlíková

**Astrid
Lindgrenová**

**Děti
z Bullerbynu**

Kolik je nás dětí v Bullerbynu

Jmenuju se Lisa. Jsem holka, to se ostatně pozná podle jména. Je mi sedm let a brzo mi bude osm. Někdy mi maminka řekne:

„Jsi už přece mámina velká holčička, mohla bys tedy dneska utřít nádobí.“

A někdy říkají Lasse a Bosse:

„Malý holky si ještě nesmějí hrát na Indiány. Na to jseš moc malá.“

Tak bych tedy ráda věděla, jaká vlastně jsem, jestli velká nebo malá. Když někdo myslí, že je člověk velký, a druhý zase, že je malý, je možná starý zrovna tak akorát.

Lasse a Bosse, to jsou mí bratři. Lassovi je devět let a Bossovi osm. Lasse je strašně silný a umí utíkat mnohem rychleji než já. Ale já umím utíkat stejně rychle jako Bosse. Někdy, když se mě Lasse a Bosse chtějí zbavit, tak mě Lasse chytí a drží, a Bosse zatím běží napřed, aby měl náskok. A potom mě Lasse pustí a utíká pryč, jen se za ním práší. Nemám žádnou sestru. To je škoda, protože kluci jsou rváči.

Byl počátek listopadu roku 1882 a v Manitově právě nastala zima. Uvelebil jsem se na židli pohodlněji, protože jsem si chtěl po snídani chvilku zalenošit, a malátně jsem pozoroval jediným oknem našeho srubu kus prémie a zadní stěnu chlěva; občas mi oči zabloudily na starou dětskou říkanku o „Franklinově pejsku“, připíchnutou vedle na trám. Ale mátožné prolínání říkanky a krajiny za oknem naráz rozehnal pohled na velké šedé zvíře, které se přes prerii vřítilo rovnou do našeho chlěva; v patách za ním se hnalo menší černobílé stvoření.

*Ernest Thompson Seton:
Divoké děti lesů
(Bingo, příběh mého psa)*

A znáte vy vlastně Seebühl? Horskou vesnici Seebühl? Seebühl na jezeře? Ne? Neznáte? To je zvláštní — ať se člověk zeptá koho chce, nikdo nezná Seebühl. Snad patří Seebühl na jezeře zrovna k těm místům, která znají právě jen lidé, jichž se člověk *nezeptá*. Ani bych se tomu moc nedivil. To se také stává.

Nu, a když neznáte Seebühl na jezeře, neznáte ovšem ani dětský domov v Seebühlu na jezeře, tu známou prázdninovou osadu pro malá děvčátka. Škoda. Ale to nevadí. Dětské domovy se podobají jeden druhému jako šišky chleba nebo psí fialky. Kdo zná jeden, zná všechny. A kdo jde kolem, pomyslí si, že jsou to velkánské úly. Bzučí to tam smíchem, křikem, šeptáním a chichotáním. Takové prázdninové osady jsou úly radosti a dětského štěstí. A kdyby jich bylo sebevíc, přece jich nikdy nebude dost.

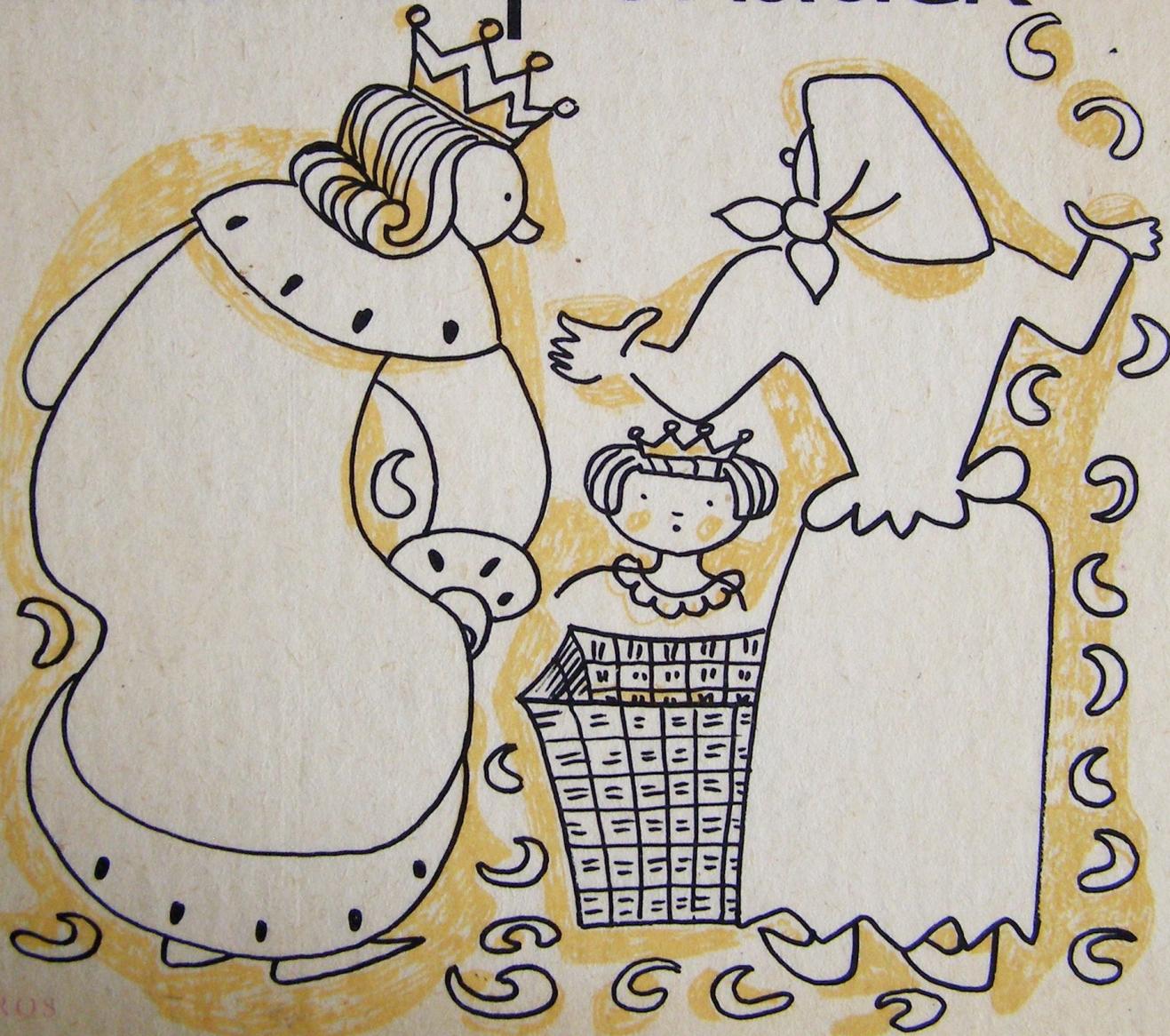
Večer si ovšem někdy usedne šedý skřítek Stesk na postele ve velké ložnici, vytáhne z kapsy šedý sešit a šedou tužku a sčítá s vážnou tváří slzy, ty vyplakané i ty nevyplakané.

Ale ráno už není po něm ani památky! Tu klapou hrníčky na mléko i malé zobáčky o závod. A celá hejna šplouchálek vbíhají do chladného, lahvově zeleného jezera. Stríkají, výskají, vrískají, hulákají, plavou nebo dělají, že plavou.

**Erich Kästner:
Luisa a Lotka**

KAREL ČAPEK
devatero pohádek

*Ilustrace
Josef Čapek*

Velká policejní pohádka

Tak to snad, děti, víte, že na každé policejní strážnici neboli štaci bdí několik pánů strážníků po celou noc, kdyby se snad něco stalo, jako třeba že by se někam dobývali loupežníci nebo kdyby zlí lidé chtěli někomu udělat škodu. Proto jsou páni strážníci na strážnici až do rána vzhůru, zatímco jiní strážníci, kterým se říká patroly, chodí po ulicích a dávají pozor na loupežníky, zlodějíčky, strašidla a jiné takové nepořádky. A když takovou patrolu začnou bolet nožičky, vrátí se na strážnici a zas jiný strážník jde na ulici dávat pozor. Tak to chodí po celou noc; a aby jim to líp uteklo, kouří ti strážníci na strážnici fajfky a povídají si, co kde zvláštního viděli.

Druhá loupežnická pohádka

Je tomu už náramně dávno, tak dávno, že ani nebožtík starý Zelinka, dej mu pánbůh věčnou slávu, se na to nepamatoval, a ten přece se pamatoval i na mého nebožtíka tlustého pradědečka. Tak tedy je tomu už nesmírně dávno, co na horách Brendách panoval slavný a zlý loupežník Lotrando, mordýř ze všech nejukrutnější, se svými jednadvaceti pacholky, padesáti zloději, třiceti zlodějíčky a dvěma sty pomocníky, pašeráky a přechovávači. Tak ten Lotrando vám číhal u silnice třeba k Poříčí nebo ke Kostelci nebo i k Hronovu, až kolem pojedje nějaký ten forman, kupec, žid nebo rytíř na koni; pak na něj vystoup, zařval a obral ho o všecko, a to ještě ten potrefený mohl být rád, že ho Lotrando nezapíchl, nezastřelil nebo nepověsil na stromě. Takový vrahoun a nelida byl ten Lotrando.

Děkuji za pozornost!